

پیش‌نویس سند راهبردی طرح رز

ضرورت‌ها

بررسی تغییراتی که سبک زندگی در جامعه اسلامی ایران داشته است، در دهه‌های اخیر، حاکی از تحولاتی است که به نظر کارشناسان می‌تواند آینده تکاملی جامعه را با مخاطراتی مواجه می‌سازد.

تأکیدات سال‌های اخیر مقام معظم رهبری بر آسیب‌شناسی سبک زندگی^۱ و رواج فرهنگ غربی^۲ و دستوری نبودن تحولات سبک زندگی و نیاز مبرم به فرهنگ‌سازی^۳ و قرآن‌محوری در معماری سبک زندگی^۴ و همچنین نگاه جهادی به اصلاح سبک زندگی^۵ از یک سو اهمیت و ضرورت موضوع مذکور را می‌رساند و از سوی دیگر، حدود و ثغور و محورهای فعالیت و نقش نخبگان و الگوها^۶ در آن را بیان می‌کند.

سندی پیش از این با عنوان «خاستگاه سبک زندگی»^۷ در تبیین ریشه‌های پدیده سبک زندگی و عوامل پیدایش آن تنظیم شده است که به عنوان مستندات مفروض در طرح رز، مورد ارجاع قرار می‌گیرد.

موضوع طرح

طرح رز درصدد است در مسیر تحول صحیح سبک زندگی جامعه اسلامی ایران، به سوی تعالی و تکامل و پیشرفت دنیوی و اخروی، آسیب‌ها و راه‌حل‌ها را بسنجد و از ارزیابی وضع موجود جامعه، با آنچه مطلوب است، برنامه‌ای برای تغییر و مدلی برای حرکت و انتقال ارائه کند.

^۱ یکی از ابعاد پیشرفت با مفهوم اسلامی عبارت است از سبک زندگی کردن، رفتار اجتماعی، شیوه‌ی زیستن - اینها عبارتۀ اخرای یکدیگر است - این یک بُعد مهم است... باید آسیب‌شناسی کنیم؛ یعنی توجه به آسیب‌هایی که در این زمینه وجود دارد و جستجو از علل این آسیب‌ها. چرا فرهنگ کار جمعی در جامعه‌ی ما ضعیف است؟ این یک آسیب است... اینها بخشهای گوناگونی از مسائل سبک زندگی است، و ده‌ها مسئله از این قبیل وجود دارد؛ که بعضی از اینهایی که من گفتم، مهمتر است. این یک فهرستی است از آن چیزهایی که متن تمدن را تشکیل میدهد. قضاوت درباره‌ی یک تمدن، مبتنی بر اینهاست. ۲۳/۰۷/۱۳۹۱

^۲ یکی از خصوصیات فرهنگ غربی، عادی‌سازی گناه است؛ گناه‌های جنسی را عادی میکنند. امروز این وضعیت در خود غرب به فضاقت کشیده شده... فرهنگ غربی فقط هواپیما و وسائل آسایش زندگی و وسائل سرعت و سهولت نیست؛ اینها ظواهر فرهنگ غربی است، که تعیین‌کننده نیست؛ باطن فرهنگ غربی عبارت است از همان سبک زندگی مادی شهوت‌آلود گناه‌آلود هویت‌زدا و ضد معنویت و دشمن معنویت. ۲۳/۰۷/۱۳۹۱

^۳ بنده طرفدار این نیستم که حالا در مورد لباس، در مورد مسکن، در مورد سایر چیزها، یکباره یک حرکت جمعی و عمومی انجام بگیرد؛ نه، این کارها باید بتدریج انجام بگیرد؛ دستوری هم نیست؛ اینها فرهنگ‌سازی لازم دارد. همان طور که گفتم، کار نخبگان است، کار فرهنگ‌سازان است. و شما جوانها باید خودتان را برای این آماده کنید؛ این، رسالت اصلی است. ۲۳/۰۷/۱۳۹۱

^۴ اگر در جوامع بشری قرآن حاکم باشد، هم سعادت دنیا هست، هم علو معنوی هست. راه سلامت را، راه امنیت را، راه امنیت روانی را قرآن به روی ما باز میکند؛ راه عزت را قرآن به روی ما باز میکند؛ راه زندگی سعادت‌آمیز را قرآن به روی ما باز میکند. ما از قرآن دوریم. اگر با قرآن آشنا شویم، با معارف قرآن انس پیدا کنیم و فاصله‌ی خودمان را با آن چیزی که قرآن برای ما خواسته است، بسنجیم، حرکت ما سریع‌تر خواهد بود؛ راه ما روشن‌تر خواهد بود؛ هدف این است. ۱۸/۰۳/۱۳۹۲

^۵ جهاد اصلاح سبک زندگی که عرض کردیم متن تمدن اسلامی این [جهاد] است... ۰۱/۰۵/۱۳۹۲

^۶ تهران، از یک طرف نماد آبادانی، صلاح، سعادت و سبک زندگی در کشور است و از طرف دیگر به عنوان الگو و خط دهنده برای شهرهای سراسر کشور، مطرح است. ۲۳/۱۰/۱۳۹۲

^۷ در ۱۷ تیرماه ۱۳۹۳

طرح رُز در صدد است اهداف ذیل را از طریق سامان دادن برنامه‌ها و پروژه‌هایی تأمین کند:

۱. اولویت‌گذاری و حساسیت‌بخش‌ان و اهتمام آنان به آسیب‌های سبک زندگی
۲. همگرایی و همکاری‌بخش‌ان در تحلیل و طراحی سبک زندگی مطلوب اسلامی
۳. روشن بودن موضع دین اسلام نسبت به هر کدام از عملکردها و فعالیت‌های خُرد زندگی
۴. حرکت الگوهای اجتماعی تأثیرگذار در سبک زندگی جامعه ایرانی به سوی سبک مطلوب
۵. تبدل پیوسته گروه‌های مرجع و حذف الگوهای ناسالم و جایگزینی الگوهای سالم در یک مکانیزم خودکار
۶. حضور سرویس‌های یکپارچه خدماتی در عرصه سبک زندگی با مشارکت نهادهای نظام
۷. دسترسی آسان مردم به آگاهی‌ها و دانش‌های مورد نیاز برای سامان‌دادن به فرهنگ شخصی و اجتماعی

چشم‌انداز

ایران در سال ۱۴۱۴ جامعه‌ای ست پیشرفته و تکامل‌یافته مبتنی بر ارزش‌های معنوی و الهی مأخوذ از قرآن و سنت که قادر است:

۱. ارزش‌های متعالی اجتماعی را متناسب با نیازهای جامعه، بر مبنای حجّیت، از منابع دینی استنباط نماید.
۲. شبکه تحقیقات و ارتباطات‌بخش‌ان و خواصّ را حول موضوعات مرتبط با سبک زندگی سامان دهد.
۳. الگوهای اجتماعی هم‌راستا با ارزش‌های فرهنگی را به صورت طبیعی در گروه‌های مرجع قرار دهد.
۴. به صورت خودکار مانع نفوذ فرهنگ‌ها و ارزش‌های غیرمتناسب با ساختار جامعه اسلامی شود.
۵. ارضای نیازهای معنوی و مادی افراد جامعه را به نحوی بسترسازی نماید که تأمین‌کننده آخرت و دنیای تک‌تک آنان باشد.

چالش‌ها

بی‌تردید هر تغییر و تحوّل در جامعه با موانع و مخالفت‌هایی مواجه می‌گردد؛ بخشی ناشی از عدم آگاهی کافی اعضای جامعه است و قسمتی نیز به دلیل غرض‌ورزی بیگانگان و معاندان با نظام که منافع خود را ترجیح می‌دهند. شناخت این چالش‌ها برای سامان دادن یک طرح جامع ضرورت دارد.

ضعف آگاهی‌های عمومی

آحاد افراد جامعه معمولاً به دلیل عادت به سنت‌ها و باورهای فرهنگی، تغییر را به سختی می‌پذیرند. آگاهی‌های آنان نیز با توجه به تهاجم صورت گرفته به عرصه فرهنگ، در سده‌های اخیر، با نفوذ بیگانگان در کشور، دستخوش کاستی‌هایی شده است.

نخستین چالش روبه‌روی اهداف طرح رُز، مواجهه با این عدم آگاهی‌ست.

نقص دانش متخصصین

گروهی از‌بخش‌ان جامعه نیز که تحصیلات خود را در خارج از کشور گذرانده‌اند و پاره‌ای که در داخل، لکن به واسطه کتب منتشر شده در غرب، بعضی از آن‌ها به گفته‌هایی باور و ایمان‌یافته‌اند که مانع پذیرش سبک زندگی اسلامی می‌گردد. ناآگاهی آنان ناشی از شناخت سطحی از غرب و بی‌اطلاعی از عمق تهاجم فرهنگی‌ست.

بی‌اطلاعی مسئولین

پارهای از خواصی که اداره امور جامعه را بر عهده دارد، در ساحت‌ها و حوزه‌های مختلف، در میان آنان افرادی یافت می‌شوند که اعتقاد به آرمان‌های نظام دارند و مصرّ به تحقّق کامل اسلام در نظام اجتماعی، اما با بی‌خبری از مکانیزم تحوّل و تطوّر سبک زندگی، با طرح‌های اصلاحی به مقابله بر می‌خیزند.

گروهی از این دسته حقیقتاً ناآگاهند که با اطلاع‌رسانی مناسب می‌توان موافقت‌شان را جلب نمود، اما دسته‌ای نیز یافت می‌شوند که منفعت شخصی یا سازمانی کوتاه‌مدت و زودبازده را بر منافع نظام اجتماعی ترجیح می‌دهند. دسته اخیر معمولاً می‌دانند چه آثاری بر اصلاح و تغییر مترتب است، ولی گذر از منافع را نمی‌پسندند. البته که اگر این گروه نیز نسبت به منافع سرشار اصلاح سبک زندگی و تغییر آن توجیه شوند، متوجه انتفاع عظیمی که برای خود آنان در پی دارد شده، امید است همگام با تحوّل پیش روند.

محدودیت‌های ظرفیت اجتماعی

فراتر از همه تلاش‌ها، بخشی از ناتوانی‌ها مربوط به هر عصر است که نسبت به دوره‌های آتی دچار ضعف‌های جبری و محیطی و تاریخی‌ست.

همان‌طور که درک امروز جامعه اسلامی از الزامات یک نظام اجتماعی سالم و دینی به صورت چشمگیری نسبت به گذشته برتری دارد، می‌پذیریم که آینده نیز با درکی فراتر از امروز همراه خواهد بود.

ما این ظرفیت‌های اجتماعی را به رسمیت می‌شناسیم و می‌دانیم نمی‌توانیم به دست‌آوردی ماورای آن دست یابیم. این ناتوانی نزد پروردگار معفو بوده و گمان بر این است که مورد بازخواست قرار نمی‌گیرد.

اغراض بیگانگان و دول استثمارگر

از دیرباز کشورهای اسلامی مورد بغض و کینه استثمارگران قرار داشتند و اغراض منفعت‌طلبانه این دولت‌های استثمارگر اقتضا می‌کرده تا جلوی هر تغییر صحیح و اصلاح مناسبی را بگیرند و با استفاده از ابزارهایی که در اختیار دارند کار را بر مصلحان اجتماعی دشوار کنند.

بیداری اسلامی

در آن‌سوی این چالش‌ها، نظامی قرار دارد که حدود سه دهه پیش توانست بر همه ضعف‌ها و ناتوانی‌هایش غلبه نماید و ابتدا طاغوت و ظلمه را از کشور خود بیرون نماید و سپس دست استعمار را از جامعه خود کوتاه کند.

بیداری اسلامی که با انقلاب اسلامی ایران آغاز شد ظرفیت آحاد جامعه را ارتقاء بخشید و امکانی فراهم نمود که بتوان با اتکا به آن، بر بسیاری از چالش‌های پیش‌گفته فائق آمد.

بایستی با اتکال به خداوند متعال و یقین به نصرت و حمایت مادی و معنوی او، بر این قوّت اجتماعی موجود و محقق صحّه گذاشت و آن را دستاویزی برای آغاز یک تحوّل بزرگ در سبک زندگی و شیوه زیستن قرار داد و جامعه را به سوی حیات طیبه سوق داد.

اصول راهبردی

در این مسیر و با توجه به چالش‌های موجود، نکاتی را باید در تمام طرح مدّ نظر داشت. گزاره‌هایی که به عنوان اصل‌هایی غیرقابل خدشه، بایستی راهبرنده طرح به سوی اهداف ذکر شده باشند.

۱. طرح رُز باید درصدد بهره‌مندی از تمامی ظرفیت جامعه باشد و از خط‌کشی‌های جناحی و سیاسی بگذرد و فراتر از بعضی تنگ‌نظری‌ها به موضوع سبک زندگی بنگرد. جامعه‌ای که بمثابه یک کشتی، همه سرنشینانش در پایداری و هدایت آن سهم دارند، نمی‌تواند در اقدام برای بازسازی خود بخشی عمل نماید. همه سازمان‌ها و نهادها بایستی در این امر مهم مشارکت نمایند و نباید اجازه داد رقابت‌های سیاسی یا اقتصادی مانع همبستگی ملی و نهادی در عرصه تحول سبک زندگی شود.

۲. نگاه طرح رُز به نخبگان و خواص است؛ گروه‌هایی که دانش و تخصص کافی برای طراحی و معماری سبک زندگی را دارند، ولی به دلیل عدم ارتباط مناسب با یکدیگر برای پژوهش، یا عدم ارتباط کارآمد با نهادهای مجری برای کنترل نتایج پژوهشی و آزمون، یا عدم اعتماد نهادها از تأثیرگذاری مفید بر جامعه دور مانده‌اند. بخشی از طرح رُز به گفتمان‌سازی نخبگانی در حوزه سبک زندگی معطوف خواهد بود.

۳. تحلیل عملکردهای افراد بشر حاکی از آن بوده که الگوبرداری از بعضی افراد خاص، رفتار عمومی جامعه را شکل داده و متأثر می‌نماید. این افراد بر اساس شاخص‌هایی مانند شهرت و موفقیت شناسایی شده و توسط گروه‌های سنی مختلف در جامعه به عنوان الگوی رفتاری مورد پذیرش قرار می‌گیرند و به این واسطه، سبک زندگی را تغییر می‌دهند. طرح رُز بر این پایه استوار است که با تغییر رفتار گروه‌های مرجع، در صورت امکان، یا عزل اجتماعی و طبیعی و خودآگاه این افراد و جایگزین کردن با افرادی دیگر، بتواند بر سبک زندگی مردم تأثیر بگذارد. فرض بر این است که اگر ارزش‌های اجتماعی متحول شود، گروه‌های مرجع جای خود را به گروه‌ها و افراد دیگری خواهند داد.

۴. دستوری نبودن فرهنگ یکی از مهم‌ترین پایگاه‌های تغییر و تحول در عرصه سبک زندگی است. آحاد جامعه نسبت به «نقشه برای فرهنگ» همیشه و پیوسته موضع منفی دارند و از کسانی که آگاهانه برای تغییر رفتارهای آنان برنامه‌ریزی می‌نمایند دوری می‌کنند. فرهنگ بر «پذیرش» استوار است و طرح رُز قصد القاء یا اجبار افراد به تغییر رفتار را ندارد. این گزاره قطعاً غلط است که: «چادری که به زور سرنیزه رضاقلدر برداشته شده، با سرنیزه باز می‌گردد!». طرح رُز به گونه‌ای تدوین می‌شود که با ارائه ارزش‌های برتر، نگاه افراد به زندگی را تغییر می‌دهد و این نگاه جدید خودبه‌خود سبک دیگری از زندگی را به ارمغان می‌آورد و تمام این فرآیند تبدیل باید با رضایت و خواست درونی افراد صورت پذیرد.

۵. راهی که بدون حجیت طی شود، حرکت بدون چراغ در تاریکی است. هر تصمیم و برنامه‌ای که در طرح رُز مبنای عمل قرار می‌گیرد، بایستی مبتنی بر فقه شیعه بوده و مورد تأیید فقهای عظام. دین یگانه مرجعی است که می‌تواند نور کافی برای خروج بشر از ظلمات و تاریکی‌های دنیا را فراهم نماید.

۶. طرح رُز با مردم آغاز می‌شود و به مردم ختم می‌گردد. تغییر در بطن جامعه نمی‌تواند فارغ از یاری عناصر و اجزاء آن باشد. رُز برنامه‌های خود را بر حمایت مردمی بنیان می‌نهد و کار را به دست آنان می‌سپارد.

۷. علی‌رغم اعتقاد به سوء نیت بیگانگان نسبت به ماهیت نظام اسلامی، طرح رُز بر پایه استفاده از تمامی ابزارها و فن‌آوری‌های کارآ رییخته می‌شود. در دنیایی که دشمن مجهز است، نمی‌توان ساده‌انگارانه و بدون تجهیزات متقابل عمل کرد.

۸. بازتعریف نهادهای اسلامی مهم‌ترین آغازین طرح رُز است. مسجد، مدرسه، خانه، خانواده و نقش‌های آن، نیاز به تعریف دوباره دارند؛ تعریفی اسلامی و متناسب با نیازهای تکامل‌یافته و جدید، تا ظرفیت‌های تازه‌ای یافته، وظایف بیشتری را بر عهده بگیرند.